

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ ЗМІЯ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ

Редьква М. І.

*Тернопільський державний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського*

У статті проаналізовано семантико-функціональні особливості називання Змія в українській народній казці (на матеріалі записів XIX ст.). На основі сформованого номінативного ряду найменувань на позначення Змія простежено семантику, структуру та ареальну специфіку номінації, оскільки для дослідження обрано тексти, зібрані на різних теренах України.

Ключові слова: номен, номінатема, номінація, номінативний ряд, дескриптивна одиниця, семантика, семантико-функціональні особливості.

В статье проанализированы семантико-функциональные особенности названия Змея в украинской народной сказке (на материале записей XIX ст.). На основании выведенного номинативного ряда наименований Змея прослеживается семантика, структура и ареальная специфика номинации, так как для исследования были выбраны тексты, собранные в разных частях Украины.

Ключевые слова: номен, номинатема, номинация, номинативный ряд, дескриптивная единица, семантика, семантико-функциональные особенности.

The article is dedicated to analysis of the semantic and functional features of Dragon's nomination in the Ukrainian Folk Tales (based on the texts written down in the XIX th century). The nominative cluster demonstrates semantic, structure and dialect peculiarities, because in the exploration we used tales' written down in the different parts of Ukraine.

Keywords: nomena, nominative unit, nomination, nominative cluster, descriptive unit, semantic, semantic and functional features.

Постановка проблеми. Образ Змія як одна з найвідоміших постатей світового фольклору неодноразово був об'єктом дослідження фахівців різних напрямків. Він належить до найпоширеніших персонажів у всіх жанрах народної творчості. Водночас це “одна з найскладніших і нерозгаданих фігур світового фольклору і світової релігії” [13, с. 216]. Передусім науковці з'ясовують його функціональне значення в міфологічній системі певного етносу. Так, у слов'янському міфологічному світогляді Змій постає як утілення злого начала, і він пов'язаний одночасно з так званими верхом та низом світу — літає по небу, але опускається до ріки, підземелля, печери в горі тощо [20, с. 220]. “Первісний змій – хранитель вод і земних знань – поступово переосмислюється у втілене зло. Вигнаний з раю разом з людьми, змій перетворюється в антипод Бога – сатану, дракона, Кощія. Втілене зло багатоголике і багатоголове” [14, с. 17-18]. У іншому трактуванні – це злий дух; перероджений із змії, котра сім років не чула людського голосу. Чи з риби, коли їй виповнилося сорок років [...]. Образу змія могли набувати різні персонажі нечистої сили: чорти, біси, небіжчики, прокляті, лісовики, чарівники тощо [19, с. 258].

У казковому епосі йому властива певна особливість – він перетинається з образом Костія або “контамінується з образом чорта” [6, с. 36]. В. Давидюк стверджує, що “Змій у більшості сюжетів чарівних казок є втіленням смерті” [5, с. 64]. Примітно, що в чарівній казці він виступає у двох іпостасях – чоловічій та жіночій. У цьому разі – це два різні персонажі, споріднені за певними ознаками. Неоднозначність образу Змія виявляється і в іншому – в розвитку уявлень про нього: первісний Змій – позитивний, лише згодом він перетворюється на свою протилежність. Тоді і виникає уявлення про чудовисько, злого Змія, якого потрібно вбити [13, с. 232]. Саме таким він постає в казковій прозі.

Оскільки казкові персонажі несуть символічне навантаження, то і їхні найменування трактують як етномарковані мовні знаки, в яких відображено уявлення про названого персонажа. Українська народна чарівна казка належить до найдавніших фольклорних жанрів і в ній яскраво простежується нашарування багаторічного досвіду людства – від міфологічного світогляду до пізніших суспільних реалій. Це виявляється не лише на рівні образної системи, символіки, але передусім у мовних кодах. Адже називання певних реалій чи персонажів у казкових текстах – це не лише денотат. Для більшості найменувань притаманне конотативне значення, що зумовлює символізацію номінативної одиниці. Відбувається нашарування уявлень про номінований об'єкт. Таким чином, лише семантичного чи етимологічного трактування недостатньо. У структурі внутрішньої форми виокремлюється етнолінгвістичний та культурологічний компоненти. Отже, важливим є виявлення в номінації української народної чарівної казки певних лінгвальних рис, які характерні для цього фольклорного жанру і виразно простежуються на перетині лінгвістичного, культурологічного та міфологічного аспектів. Однак з лінгвістичного погляду, зокрема щодо семантико-функціонального навантаження, номінації Змія та варіативності називання власне у казковій прозі у славістиці не приділялося належної уваги. Якщо з погляду функціонального значення цей персонаж є однозначним (один із типів злоторців, які протидіють героєві в досягненні визначеної мети), то за вираженою в номінатах семантикою він відрізняється. Відмінність зумовлюється саме ареалом побутування казки. Передусім у номінативних одиницях відображаються діалектні риси, поширені на визначеній території. Щоб простежити цю особливість, ми обрали для дослідження тексти українських народних чарівних казок, записаних у різних ареалах – казки Поділля, записані та опрацьовані Степаном Руданським та Андрієм Димінським, Закарпаття, зібрані відомим українським ученим-фольклористом Володимиром Гнатюком, записи Павла Чубинського та Івана Рудченка, які охоплюють центральну частину сучасної України (Київську, Полтавську, Чернігівську та Черкаську губернії) та Покуття, де наприкінці XIX ст. проводив польові дослідження Оскар Кольберг. Аналіз та зіставлення досліджуваного матеріалу засвідчив, що фольклорні тексти порубіжних територій, де спостерігалися міжетнічні та міжмовні контакти, відображають цей факт на мовному рівні, включаючи і номінацію. Це частково зумовлює варіативність називання персонажа, а також запозичення фольклорних мотивів, образів у інших народів.

Варіативність номінації є однією з особливих рис фольклорної мови і фольклорної ономастики зокрема. Це зумовлене типізацією образів (якщо брати до уваги казковий епос) та варіантністю текстів, які частково змінюються залежно від території побутування. Тому під час аналізу казкових найменувань доцільно використовувати певні структурні типи, які об'єднують споріднені номінатами. Наприклад, варто виокремити номінативну парадигму, яка охоплює назви героїв одного функціонального типу, а в межах кожної парадигми виділити номінативні ряди, які групують назви того самого персонажа. Така структуризація мовного матеріалу на основі семантико-функціонального підходу сприяє виявленню варіативних номінативних одиниць, які часто не зафіксовані навіть лексикографічними джерелами й залишилися лише в усній народній творчості.

Також при опрацюванні фольклорних текстів виникає проблема, пов'язана з особливостями графічного відтворення номінативних одиниць. Насамперед це неусталеність передачі власних назв, що ускладнює класифікацію найменувань. Тому це питання потребує детальнішого розгляду.

Актуальність. Зважаючи на всі викладені вище аспекти, проаналізуємо семантико-функціональне значення найменувань, які ідентифікують Змія. На прикладі цього типового номінативного ряду проілюструємо явище варіантності називання казкових персонажів, розкриємо семантико-функціональне навантаження найменувань різних класів – казкових онімів, міфонімів, одиниць позаонімної номінації (апелятивів, заміників імені, дескриптивних назв) – та виокремимо етномовний компонент, що зумовлює наявність символічної конотації в номінатах.

Найпоширенішим у текстах казок є називання цього персонажа Змієм або в пізніших виданнях, слідом за російською традицією номінації, Змієм Гориничем. Проте згадана номінативна одиниця не зафіксована в автентичних записах XIX ст., які є джерельною базою нашого дослідження з огляду на достовірність та точність опублікованих матеріалів.

Дослідженню міфонімів загалом і номінативи Змій зокрема в контексті слов'янської міфології та фольклору присвячені праці В. О. Вересаєва [2; 3], Л. В. Доровських [7], Н. С. Колісник [8], М. М. Морозової [10], М. І. Пілаш [11]; в етнолінгвістичному аспекті назви цього типу аналізують Н. Хобзей [17] та ін.

Мета статті – розкриття семантико-функціональних особливостей номінації образу Змія через варіанти називання, зафіксовані в автентичних записах текстів українських народних чарівних казок. Для досягнення окресленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: систематизувати обрані найменування, проаналізувати їхню структуру, внутрішню форму та етимологію, з'ясувати, які саме номінативи притаманні лише українському казковому епосу.

Архаїчність образу та нашарування уявлень про Змія частково відображено в номінації його в казкових текстах. Найбільш поширеним варіантом називання є апелятив **змій**, спостережений у різних формах написання – **змий**, **змиј**, **змій**: *Живуть тай живуть, дак до тоєї сестри й парубка унадився змиј* (24: I, с. 139); *От змиј пішов до кочерги й питає: – Кочерго, кочерго, скажи, де мій подарунок дівся?* (25: I, 69); *Каży Wasyl do żovnier: “pamnitajty, druhoji nochy bude szcze hirszy, bo budu zmyj maty szist holow, abysty ny spały”* (26, 98). Лексема **змій**, від якої утворено номінативу, пов'язана з зем'я “земля” та “за походженням є табуїстичною назвою плазунів, “земна істота; те, що повзає по землі”, яка вживалася для відвернення зустрічей з небезпечними для життя отруйними зміями” [18: II, с. 269].

Крім наведених простих номенів на означення Змія, зафіксовано назви-дескрипції, які трактуємо як одиниці позаонімної номінації: **змій із двома головами**, **змій із трьома головами** (25: II, с. 69-70); **змій з трема головами**, **змій ус шістьма головами**, **з дванадцятьма головами змій** (24: II, с. 72); **шостикрилий**, **шостиголовий**, **шостипазурий змій**; **дванадцятикрилий**, **дванадцятиголовий**, **дванадцятипазурий змій** (25: I, с. 39-40) і под. Номінативні одиниці цього структурного типу зафіксовано в семи з опрацьованих текстів. Це лексикалізовані сполуки слів, які ідентифікують його в тексті: *Друга [зміїха] каже: “А до мене, так як сама глупа північ, прилітає змій ус шістьма головами”* (24: II, с. 72); *Я тут прикована, и як тільки що так, що нема половини ночі, то до мене прилітає змій з трема головами* (24: II, с. 72); *А до мене, каже третя, саме як с половини ночі зверне, прилітає з дванадцятьма головами змій* (24: II, с. 72). Хоча багатоголовість є характерною рисою Змія, проте вона визначається лише в казках, де діє два і більше зміїв. В інших випадках його названо за допомогою варіативних апелятивів. Крім наведених традиційних назв, спостережено функціонування назв-евфемізмів – **лихороб**, **клятий**: *– Одного сина, – каже, – дождалися та й того треба лихоробові послати на службу* (25: II, с. 62); *От, як клятий дмухнув, так гора и стала каменна* (24: II, с. 72). Семантика апелятива **лихороб** виражає функціональне значення персонажа – той, що робить лихо героєві. Якщо не брати до уваги символіку самого образу Змія, назва **лихороб** є більш семантично наповненою, вона чіткіше виявляє функціональну сутність персонажа. Інший варіант його називання – **клятий** – субстантивований прикметник, який виражає традиційне уявлення про персонажа як про втілення зла. Можливо, виникнення наведених варіантів називання відбуває табу на згадування злих сил, що мають стосунок до іншого світу. За часом виникнення ці номени, ймовірно, належать до пізнішого періоду, і тут виявляється контамінація з образом нечистої сили в контексті християнської традиції використання евфемізмів такого типу. Означення **проклятий** уживається у складі двокомпонентної назви: *Вона й каже: – Унадився до мене проклятий змій – прилітає і кров з мене висисає. Як ви підете на полювання, то він у комин і прилітає* (25: II, с. 107). Значення частини назви, вираженої прикметником, підсилює семантику імені загалом і наголошує на антагоністичній сутності образу Змія.

У казці “Стрілець” зафіксовано двокомпонентну назву персонажа – *пан-змії*: *Думає собі той пан-змії. – Як то можна, щоб той малий та таке зробив?* (25: II, с. 73). У такій формі називання наголошено на домінуванні Змія в позамежовому просторі.

У текстах чарівних казок, записаних на Закарпатті, не виявлено номена *змії*. Тут поширеною є діалектна назва *шаркань*, запозичена з угорської мови. В угорському фольклорі шаркань – це дракон зі змієподібним тілом і крилами. Згідно з європейською традицією, яку відображено в казках, *шаркань* – це зле чудовисько з великою кількістю (3, 7, 9, 12) голів, супротивник героя в битві, часто – мешканець чарівного замку [20, с. 621]. Саме замок символізує чужий світ у казці, а змії чи шаркань є його правителями. Примітно, що традиційно в українському фольклорі Змії мешкає в підземеллі або печері. Фабульний елемент, пов’язаний із замком, є запозиченим. У казці “За жінкою” описово виражено семантику, відтворену в назві *пан-змії* і персонажа ідентифіковано як найстаршого над звірами і птахами: – *Кральовичу, де ти ся ту узав? Та з іншого краю ані птах залетит, бо муй син шаркань, він мат на собі дванацять голів, він єст над звірами і над птахами найстарший, та він як прилетит домів, та він тебе лигне лем так, як муху* (22, с. 214). Крім апелятива *шаркань*, у вказаних текстах поширені полілексемні назви, що ідентифікують зміїв за кількістю голів: *шаркань у три голови, шаркань у шість голів, шаркань у дванадцять голів* (22, с. 251). Структура найменувань відбиває певні граматичні особливості діалектного мовлення. Про вживання іменника *шаркань* на значення чоловічого чи жіночого роду вказує контекст: *Но, позирай, як та шаркань із тої скали уїде, та тоди стріляй у ту шаркань і дістанеш суму велику за ото, як уб’єш оту шаркань* (22, с. 285). Проте це не єдина можливість вираження вказівки на стать. У тексті казки “Сучкир Янко та його подвиги” трапляється назва *шарканиця*, що безпосередньо вказує на жіночу іпостась Змія.

Змія побутує як образ злотворця, який за функціями та можливостями тотожний Змієві, і як дружина Змія, що виступає супротивником героя після загибелі свого чоловіка. Зафіксовано такі варіанти називання змії: *змея, змія (zmiја), змия (zmyја), зміяка, цариця-змія, шаркань, шарканиця: І в тім городі змія не пускала води. І єї – діти кидали [а вона їх ликала]* (23, с. 413); *Коли оглянеця саме посеред моря, а за ним змія летить попід облаками* (24: II, с. 97); *Це мій батенько мене прокляв и зміяці завдав аж на три годи на послуги; а тепер уже я свою покуту одбула!* (24: II, с. 106); *Jak-si Wasyl poprawuw, zamih (zmógl) zmyju, rowitynaw holowy ł pruchodyt do żownier, a wony spriut* (26, с. 98). Наведені найменування виконують насамперед номінативну функцію, а семантико-функціональні особливості назви виявляє контекст чарівної казки. Номінативна одиниця *зміяка*, незважаючи на відмінну словотвірну форму, не відрізняється від наведених експресивно-нейтральних номенів *змія, змия*. Семантика назви *цариця-змія* виражає додаткову ознаку персонажа – його панівне становище у визначеному просторі. Вона співвідноситься з аналізованим найменуванням *пан-змії*.

Крім поданих одно- та двокомпонентних назв, у текстах зафіксовано дескриптивні одиниці, що виконують номінативну функцію: *Зглянув попід зори: – летит змія з трома головами, с трома хортами, з трома соколами, сама на кони сидит* (23, с. 320); *Взглянув попід зори: жени змея з шістьма головами і шістьма хортами, шістьма соколами, і сама [на] кони сидит* (23, с. 320); *І зглянув попід зори, жени змія с дванацятьма головами, с дванацятьма хортами, сама на кони сидит* (23, с. 321). Семантика наведених описових назв функціонально зближує Змію з традиційним образом Змія.

На позначення Змії зафіксовано назви, які вказують на її шлюбні стосунки зі змієм. Це виражається або полілексемними конструкціями (*зміїські жінки, zmyjowi žinky*), або номінатемами, утвореними за моделлю андронімів – *зміїха*: [Каже сукевич]: “Вибираймося, брата, як-найскорішиши! Ту зміїські жінки як прилетять, то нам смерть пороблять!” (23, с. 321); *Йїдуть та й йїдуть, аж стоїть хлівець; двляця – аж там приковані три зміїхи* (24: II, с. 72);

Każy do nych Wasyl: “budty wy tut, a ja idu tudy do tych zmyjowych żinok (26, с. 99). Саме спосіб номінації, який ґрунтується на статевій відмінності образів, сприяє частковій диференціації їх функцій, хоча в певній ситуації такі жіночі персонажі не поступаються могутністю Змієві.

У казці “Телесик” мати, застерігаючи героя від небезпеки, вживає номінативну одиницю *чужий* на означення змії або відьми (у варіанті, записаному П. Чубинським). Це поодинокий випадок уживання прикметника *чужий* як сигніфікативного знака в називанні Змія чи Змії, проте він відображає міфологічний поділ світу на “свій” і “чужий” простір. Чужий, який трактувався як незвіданий, невідомий, апіорі вважався небезпечним. Тому вказана номінатема дещо змінює семантичне розуміння образу через те, що наголошує саме на його просторовій інакшості, причетності до іншого топосу і вже з тієї причини як такого, що уособлює зло (за термінологією В. Проппа, злотворця).

Аналізований номінативний ряд містить апелювативні найменування, які або функціонують як самостійні, або належать до полілексемних конструкцій. На нашу думку, образ Змія саме в чарівній казці є достатньо індивідуалізованим, і тому цю назву доцільно графічно оформляти як власну, що ідентифікувало б його в системі номінації казкових персонажів. Зважаючи на архаїчність і складність самого образу, називання його набуває різних форм мовного вираження.

Крім наведених традиційних номінативних одиниць, на його позначення використовуються й інші. Їх дотичність до згаданих виявляється лише завдяки функціональній близькості відповідних персонажів до Змія чи з урахуванням певних примітних ознак, наприклад, багатоголовість. Так, до цього ряду тяжіє назва *царь-поганин* та її варіанти, зафіксовані в текстах, зібраних на Закарпатті: *поганин, поганий царь, царь поганський: Прийшов він домі, мастив собі принц очи, айбо йому не полівило. Ну, й він уже ся мало уздоровів, йшов би де сватати до поганого царя, там дівка красна* (22, с. 314); *Йди пуд того царя-поганина та учуши, як там є!* (22, с. 319); *Був еден другий царь, поганин, а мав дванацять голов* (22, с. 310). Антагоністичне начало образу відображене в семантиці лексеми *поганий*, що лягла в основу творення варіантів називання. Крім монолексемного найменування, вираженого іменником *поганин*, у текстах наявні і лексикалізовані словосполучення, до складу яких входить прикметник, що виражає основне значення образу, а також прикладкове утворення *царь-поганин*. Наведені номінативні одиниці, незважаючи на відмінність структури, не відрізняються семантикою, конотацією та внутрішньою формою, яка визначається функцією персонажа в сюжеті казки. Поряд із ними поширені назви, що не виражають значення, притаманного найменуванням, наповненим функціональною семантикою. Йдеться про назви *царь, бабин син*, які виступають кореферентними в тому самому тексті до номінативи *поганин*. Тому їх належність до цього номінативного ряду визначається контекстом: *Прийде царь, бабин син, поганин. Каже: — Мамо! Туй є душа із того світа* (22, с. 320). Номінативна одиниця *бабин син* як варіант називання Змія спостережена лише в одному тексті. З контексту не зрозуміло, з якої причини використовують це найменування. Вірогідно, що йдеться про гіпотетичний зв'язок Змія з Бабою Ягою як представників злих сил, злотворців. У цьому випадку, з огляду на сюжет, він є породженням міфічної баби, що початково визначає його функціональне значення. Двокомпонентна назва *бабин син* в українських народних чарівних казках звичайно вживається для номінації героя типу “іронічний щасливець” (Івандурень, Омелько-дурень та ін.), а для називання будь-яких злих сил вона жодного разу не використовувалася. Отже, спостерігаємо перехід найменування з одного номінативного ряду в інший, при чому змінюється його функціональне, а відтак і семантичне значення. Зауважимо, що такі ситуації не характерні для номінативної системи чарівної казки.

Вважаємо, що наведені кореферентні назви *поганин, поганий царь, царь поганський* доцільно позначати як онімні одиниці з огляду на їхню індивідуалізацію та семантичне навантаження: *Поганин, цар Поганин, Поганий цар, цар Поганський*.

Аналогічно, на нашу думку, позначати в текстах номінативні одиниці *Змій*, *Змія*, *Шаркань* як власні. Адже, незважаючи на поширеність та типовість образу, за функціональними особливостями він є індивідуалізованим. Тому варто виділяти ці номінативи з-поміж кореферентних – *цар*, *лихороб*, *клятий*, *бабин син* тощо, які або вживаються принагідно в одному тексті, або виконують роль евфемізмів.

З огляду на функціональну подібність персонажа, до аналізованого номінативного ряду відносимо й міфонім *Златокрідлик*. Із тексту стає відомо, що він є володарем чужого світу: – *Там, у сімдесят семум краю, є єден чисарь, прузвище му Златокрідлик. Та його принцезну кидь ми за жону приведеде, та вам дам сонце і місяць. Забрали уни ся та й ідуть у тот бук, де чули, же тот Златокрідлик бувать – як би уд нас до Америки або де* (22, с. 252-253). Наведена номінатива є нетрадиційною для українського фольклору та локалізованою у функціонуванні (зафіксована в казці, записаній на Закарпатті). В основу творення назви покладено, очевидно, лексеми, запозичені зі словацької мови — *zlato*, що належить до спільнослов'янського мовного фонду, та *krídlo* – крило [21, с. 197]. Із семантики імені впливає зовнішній образ Змія із золотими крилами. Хоч контекст не виявляє спільності цих образів, та, на наш погляд, на функціональному рівні вони є спорідненими. Вказівка одного з компонентів на стосунок персонажа до золота, очевидно, зумовлена тим, що Змій вважався охоронцем скарбів, які найчастіше асоціювалися із золотом. Аналізоване найменування за вираженою внутрішньою формою не належить до традиційних назв Змія і є ілюстрацією взаємодії етносів, які проживали на одній або сусідніх територіях. У розглянутому випадку взаємопроникнення виявилось на двох рівнях – на мовному рівні та на рівні обміну між двома фольклорними системами, адже запозичено, крім номінатива, й образ персонажа – золотокрилого Змія, який не притаманний українській народній словесності.

Отже, номінативний ряд на позначення казкового Змія охоплює найменування різні за структурою та лексико-семантичним навантаженням. Вони характеризуються певними відмінностями у вираженні внутрішньої форми. Проте всі ці назви позначають персонажа одного типу, тому за функціональним навантаженням є ідентичними. По-різному аналізовані назви репрезентовані в регіональних записах. Так, номен *змій* і похідні від нього утворення поширені у всіх текстах, крім зібраних на Закарпатті, натомість апелятив *шаркань* виявлений лише в казках, записаних у цьому ареалі. У закарпатських казках зафіксовано і номінативну одиницю *Златокрідлик*, яка графічно позначена як власна назва.

Загалом було опрацьовано 54 тексти. Кількісний аналіз досліджуваних номінативів засвідчив, що переважають прості моноклексемні одиниці, представлені апелятивами – зафіксовано у 38 текстах; складні двокомпонентні та дескриптивні назви належать до менш поширених – їх спостережено в 17 текстах; номінативну одиницю, виражену пропріальною назвою, спостережено в одному тексті, записаному на Закарпатті. Однак вважаємо, що написання міфонімів та казкових антропонімів загалом та назв, які належать до номінативного ряду на позначення Змія зокрема, потребує окремих студій з огляду на відсутність у сучасній українській лінгвістиці єдиного підходу до правопису пропріальних номінативних одиниць у фольклорних текстах. Особливо це актуально при опрацюванні автентичних польових записів попередніх періодів (середина XIX – поч. XX ст.).

Література

1. Абрамян Л. Змей у источника (к символикe универсального ритуально-мифологического образа) // Историко-этнографические исследования по фольклору. Сборник статей памяти С. А. Токарева. — М.: Восточная литература РАН, 1994. — С. 20-34.
2. Вересаев В. А. Мифоантропонимы русского и сербского фольклора / Виктор Александрович Вересаев // Шоста республіканська ономастична конференція. 4-6 грудня 1990 р. Тези доповідей і повідомлень. — Ч. 2. — Одеса, 1990. — С. 24-25.

3. Вересаєв В. О. Номінація міфічних об'єктів російського фольклору (у зіставленні з сербським фольклором): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Віктор Олександрович Вересаєв. – Одеса, 1993. – 16 с.
4. Гнатюк В. Нарис української міфології / Володимир Гнатюк. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. – 263 с.
5. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору / Віктор Феодосійович Давидюк. – Луцьк: Волин. обл. друкарня, 2005. – 310 с.
6. Дунаєвська Л. Ф. Українська народна казка / Лідія Францівна Дунаєвська. – Київ: Вища школа, 1987. – 127 с.
7. Доровских Л. Из наблюдений над именованием героев в русской народной сказке / Лев Доровских // Вопросы ономастики. Собственные имена в системе языка. – Свердловск, 1980. – С. 86-98.
8. Колесник Н. С. Загальна характеристика ономастикону закарпатської народної казки / Наталія Степанівна Колесник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: ТНПУ, 2004. – Т. 2(12) – С. 121-137.
9. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / Микола Іванович Костомаров. – К.: Либідь, 1994. – 384 с.
10. Морозова М. М. Антропонимия русских народных сказок / Марина Михайловна Морозова // Фольклор. Поэтическая система. – М.: Наука, 1977. – С. 231-241.
11. Пилаш М. И. Мифоантропонимия русских и венгерских сказок / Мария Ивановна Пилаш // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Філологія. Ономастичні студії. – Ужгород, 1996. – С. 42-58.
12. Порпуліт О. О. Ономастичний простір українських чарівних казок (у зіставленні з російськими казками): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Олена Олександрівна Порпуліт. – Одеса, 2000. – 19 с.
13. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки / Владимир Яковлевич Пропп. – Ленинград: Изд-во Ленинград. ун-та, 1986. – 368 с.
14. Чумарна М. П. Мандрівка в українську Казку / Марія Петрівна Чумарна. – Львів: Априорі, 2007. – 112 с. – 28 с. вкл.
15. Юдин А. Об именах змей в восточнославянских заговорах / Алексей Юдин // Літературна ономастика української та російської мов: взаємодія і взаємозв'язки: Збірник наукових праць. – Київ: НМК ВО, 1992. – С. 60-67.
16. Šrámek R. Vlastní jména ve folklórních textech // Zborník acta facultatis Paedagogicae universitatis Šafárikanae. Slavistika. Onomastika a škola. Annus XXVIII, volúmen 3. – Prešov, 1992. – S. 125-133.

Довідники

17. Хобзей Н. Гуцульська міфологія: Етнолінгвістичний словник / Наталя Хобзей. – Львів, 2002. – 216 с.
18. Етимологічний словник української мови: У 7 томах. – К.: Наукова думка, 1982-2007. – Т. 1-5.
19. Шапарова Н. Краткая энциклопедия славянской мифологии / Надежда Шапарова и др. – М: ООО “Издательство АСТ”: ООО “Издательство Астрель”: ООО “Русские словари”, 2003. – 624 с.
20. Мифологический словарь / Гл. ред. Е. М. Мелетинский. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.
21. Rusko-slovenský slovensko-ruský slovník / Filkusová M., Kollar D. – Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. – 392 s.

Джерела ілюстративного матеріалу

22. Гнатюк В. Казки Закарпаття / Упоряд., підготовка текстів, вступ. стаття, приміт. та словник І. Хланти. – Ужгород: Карпати, 2001. – 382 с.
23. Казки та оповідання з Поділля в записах 1850-1860 років. Вип. I-II/ Упоряд. Микола Левченко. – Київ: друкарня Української Академії Наук, 1928. – 598 с.
24. Народные южнорусские сказки, вып. I-II. Издал И. Рудченко / Иван Рудченко. – Київ, 1869-1870. – 216 с., 210 с.
25. Чубинський П. Українські народні казки: У 2 томах / Павло Чубинський. – Київ – Відень – Львів: В-во «Чайка». – 172 с., 202 с.
26. Kolberg O. Dzieła wszystkie. Obrazy etnograficzne. Pokucie. / Oskar Kolberg Część IV. T. 32. – Wrocław: Ludowa spółdzielnia wydawnicza. Polskie wydawnictwo muzyczne, 1962. – 328 s.